

Preek gehouden op 30 maart 2025
in de Westerkerk Amsterdam
Lucas 15:11-32 Westerkerk
door ds. Herman Koetsveld

'Toen kwam hij tot zichzelf'. Jezus vertelt een verhaal. Zoals hij eigenlijk altijd verhalen vertelde. Jezus schreef geen dogmatieken. Hij deed niet in overzichtelijke belijdenisteksten waar je in dient te geloven. En ook liet hij ons geen leer na. Maar hij vertelde verhalen. Een van die verhalen heeft alleen Lucas opgetekend. Gelukkig maar, want het is een prachtverhaal. Ik zou het niet graag willen missen. Want het vertelt ontzettend veel over hoe Jezus dacht over God, over mensen en over wat er zoal met mensen kan gebeuren in het leven.

'De gelijkenis van de verloren zoon', zo is het verhaal gaan heten vanwege het kopje dat de uitgevers van de bijbel er eerder boven hadden gezet. Maar het had net zo goed anders kunnen heten. De gelijkenis van God die als een vader op zijn kind wacht, bijvoorbeeld. Of de gelijkenis van een keerpunt in het leven van een mens. Of de gelijkenis van twee manieren in het leven staan. Ik noem maar wat.

Er zitten veel gelaagdheden in dit verhaal. Je kunt er heel veel verschillende dingen in horen en in zien ook. Bovendien is het zo verteld dat je mag kiezen: alsjeblieft, waar zit jij in het verhaal? Met wie kun jij je identificeren? Of aan wie stoor je je het meest? Een mens die met terugwerkende kracht ontdekt fout op fout te hebben gestapeld. Die keuzen gemaakt heeft die bij nader inzien op z'n zachtst gezegd nogal onhandig uitpakte. Een mens die hartstochtelijk naar echte vrijheid heeft verlangd en tot haar, tot zijn schrik na verloop van tijd zichzelf terugvindt in een situatie waarin zij/hij geen kant meer uitkan?

Of, dat kan ook natuurlijk, een mens die eigenlijk altijd op safe heeft gespeeld. Die gedaan heeft wat er zoal verlangd werd. Geen gekke dingen, geen bokkensprongen, geen risico's genomen. Een mens die haar/zijn zekerheid vindt in 'regel is regel'; die misschien ook wel verlangt om eens buiten de geijkte weggetjes te gaan lopen, maar als het erop aan komt gewoon netjes en keurig haar/zijn leven leeft? Een mens die gaandeweg is gaan geloven dat zijn manier van leven toch een stuk beter is dan wat sommige andere mensen er van maken.

Een verhaal ook over God. Ook zo'n lijn. Jezus heeft het eigenlijk nergens heel direct over God. Dat is wel eigenaardig, als je daarover nadenkt. Jezus vertelt in beelden, in verhalen. Maar naar dit verhaal is door de kerk niet zo goed geluisterd.

Soms denk ik, er is helemaal niet naar geluisterd. Wij moesten immers geloven dat God almachtig is. Een God die alles van tevoren weet, die nooit verandert,

die nergens spijt van heeft en alles langs zijn ondoorgrondelijke goddelijke script uitrolt. Veel mensen denken zo over God. Geloven in zo'n God. Hoe dat te rijmen met wat ons persoonlijk, maatschappelijk en wereldwijd overkomt: dat lukt niet, dat lukt nooit, maar dat moeten we dan maar overgeven, wordt dan gezegd. En dat lukt steeds minder mensen. Ik snap ze volkomen.

Maar kijk nou toch wat Jezus vertelt. Over een 'iemand met twee zonen'. In die iemand, in die vader uit het verhaal herkennen we de trekken van de Eeuwige. En wat doet hij? Hij geeft zonder meer de helft van zijn vermogen aan zijn jongste zoon, als die hem daarom vraagt. Die zoon verlangt de vrijheid om te gaan en te staan waar hij wil. Deze vader geeft hem die vrijheid. Geen vragen. Geen voorwaarden. Geen beperkingen. Alsjeblieft kind: hier heb je recht op. Het ga je goed.

De Ene geeft je een vermogen. Jouw deel. Meer dan genoeg om van te leven, om je leven mee in te richten, om naar de dag van morgen te kunnen kijken. En Hij laat los. Laat gaan. Het ligt aan de keuzen van die jongste of hij dichtbij of ver van deze vader zal gaan leven. Of hij nog eens langs zal gaan, om raad zal vragen, de dingen van het leven zal bespreken. Of niet. Zo gaat de Allerhoogste met zijn kinderen om, volgens Jezus. Je ontvangt jouw deel van het leven, en je ontvangt er iets bij: alle vrijheid om zelf je weg te vinden. Om zelf je keuzen te maken. En jouw vermogen, dat wat je meeneemt, dat heb je 'van huis uit', dat blijft de verbinding: je leven met al zijn mogelijkheden. En ja, het is een vermogen.

Zo verwijst Jezus, al vertellend, naar God. Ik ben hem er zo dankbaar voor, voor dit verhaal. Het geeft zoveel ruimte, er is zoveel vrijheid, het is zo voorstelbaar allemaal. Maar ook, eerlijk is eerlijk – en nu wordt het lastig: alle verantwoordelijkheid komt bij die twee zonen te liggen; komt dus bij ons te liggen. Zij krijgen beiden hun deel van het vermogen. Ook zo'n opvallend detail: het bezit van de vader wordt over zijn kinderen verdeeld. Oftewel: mensen moeten en kunnen er mee aan de slag met dat wat van God is, maar aan een ieder van ons wordt overgedragen, wordt zijn bezit verdeeld. We weten hoe het verder gaat. Dat wisten we trouwens ook wel zonder dit verhaal. Dat weten we uit ons eigen leven. Twee kanten van het leven die ons meer dan dwars kunnen zitten. Die ons ten val kunnen brengen. Die ons geluk, ons hele zijn bedreigen. We kiezen zo vaak voor de korte termijn. Materiële rijkdom en geestelijke armoede en kortzichtigheid gaan dan hand in hand.

De prijs die we moeten betalen, persoonlijk, maatschappelijk, wereldwijd, we hebben er in eerste instantie geen idee van. En laten we eerlijk zijn, we besteden er ook nauwelijks aandacht aan: gespitst als we zijn op onszelf. Alle ballen op de economische groei. Alle inzet op het grote persoonlijke genieten en ongebreidelde luxe. Het kan niet op. Dachten we. Denken tallozen nog

steeds, ondanks de overweldigende hoeveelheid signalen dat we hiermee de grote ellende over onszelf aan het afroepen zijn.

Want in enen worden we ingehaald door het leven. En blijkt de opgetuigde buitenkant de façade van een meer dan armoedige binnenkant. De keuzen die we maakten brachten ons niet die ultieme vrijheid die we verlangenden. Integendeel, we moeten ons in bochten gaan wringen om het hoofd boven water te houden. We hadden nooit gedacht dat ons leven zo kwetsbaar, zo fragiel, zo angstig eenzaam kon zijn. Met terugwerkende kracht begrijp je niet waarom je het niet gezien hebt, waarom je alleen maar oog had voor je eigen belangen van – ja, van wat of wie eigenlijk?

Maar het is lang niet altijd de eigen schuld die een mens kan vloeren. Jezus vertelt zo naar het leven. Zo eenvoudig compleet eigenlijk. Er komt een hongersnood in dat land waar de jongste verblijft. Oftewel: in dat wat een mens nodig heeft in het alledaagse, het brood, voedsel, daar is gebrek aan. Dat kan die mens natuurlijk niets aan doen. Dat overkomt hen, dat overkomt jou.

Noodlot. Dat ook. Dingen die gebeuren buiten jouw vermogen om om er invloed op uit te oefenen. Iets op je werk, een ongeval, een ziekte die je treft. Of een plotseling gebrek aan dat waar je als mens gewoon van leeft, waar je naar hongert als brood van alledag: liefde, trouw, aandacht, bevestiging, veiligheid, gekend worden. Als daar plotseling gebrek aan komt. Dan kun je ook aan de grond komen te zitten. Dan kun je ook die ervaring opdoen van geen mens meer te zijn, je geen mens meer te voelen.

Jezus schetst er vertellend een beeld van diepe wanhoop bij: een mens bij de varkens, een mens die verlangt naar het eten van deze in de oren van zijn hoorders wel het meest onreine dier. Beeld van de diepste verlorenheid.

‘Toen kwam hij tot zichzelf’. Het is de enige keer dat dat zo gezegd wordt in het Nieuwe Testament. Maar de Nieuwe Vertaling doet hier vervolgens iets volslagen onbegrijpelijks. Tot twee keer toe staat er in de grondtekst het werkwoord ‘opstaan’. De eerste keer wordt het gewoon overgeslagen. De tweede keer vertaald met: ‘hij vertrok meteen’. Maar ‘opstaan’ is toch gewoon Nederlands? Als een mens aan de grond van haar of zijn leven zit, en dan tot zichzelf komt, dan is er toch eigenlijk maar één woord dat er nog toe doet en dat is toch dit woord: opstaan!

Twee keer ook wordt dit gezegd door de vader: mijn zoon, jouw broer, hier was dood, maar hij is levend geworden, hij was verloren, maar is gevonden. We horen uit Jezus’ mond, hij die op weg is naar Jeruzalem, niet minder dan een verhaal van opstanding! Deze zondag heet Laetare, zondag verblijd u. Daarom, omdat verteld kan worden dat mensen tot zichzelf kunnen komen en

opstaan. Daarom, omdat verteld kan worden dat mensen dood zijn en aan de grond zijn komen te zitten, maar levend worden.

Hoe gebeurt dat, wat maakt dat dat met mensen, met ons kan gebeuren? Jezus vertelt hier zo zeldzaam compleet, zo richtingwijzend, zo ontvouwend als het leven. Het is de herinnering aan waar je vandaan komt. Het is de bezinning op je eigenlijke thuis, je diepste afkomst. Het is het doorbrekende besef van waar de overvloed van het brood gegeven en gedeeld wordt. Dat besef, dat geeft de kracht, de moed, de wil om op te staan en op weg te gaan, terug te gaan.

In dat besef vindt ook een positiewisseling plaats. Van zoon naar dagloner. Die tot inkeer gekomene beseft geen recht te hebben op dat wat hij broodnodig heeft. Hij staat niet op om het op te eisen. Hij staat op in de hoop het te mogen ontvangen. En te mogen delen. Wij hebben geen recht op het leven. Wat een misverstand is dat toch. Maar wij delen in het leven, ontvangen het leven met niets anders meer dan met open handen, voor een tijd en een plaats.

Jezus verzint zijn verhaal niet ter plekke. Maar hij vertelt zijn versie in een lange, lange traditie. Hij was er mee opgegroeid. En hij is gegroeid in het mysterie van de Godnaam: Ik zal er bij zijn, ik zal er zijn voor jou.

Daar gebeurt het. Daar verandert het. Daar wordt een mens mens van. Daar wordt beseft wat je ten diepste nodig hebt om op weg te gaan, om 'thuis' te komen. Om tot jezelf te komen.

Rembrandt heeft dit verhaal van de vader en die twee zonen ook gehoord. En hij heeft er verschillende studies, etsen en schilderijen aan gewijd, zoals die voor op het liturgieboekje. Onder de indruk als hij was van wat er hier verteld wordt van God en zijn mensenkinderen. En kijk, deze zoon is opgestaan om te kunnen knielen.

Maar kijk goed, want ook de vader in dit verhaal maakt zich klein. De Eeuwige gaat door de knieën voor een welkom op niveau. Om daar te zijn waar mensen aan de grond zitten. Hij heeft gewacht, ook al werd zijn geduld zwaar op de proef gesteld. Maar hij heeft er altijd in geloofd, in dat wachten, in dat ongekende geduld met ons, dat dat kan, voor mensen die vastgelopen zijn, voor een samenleving die een doodlopende weg is ingeslagen, voor een wereld verloren in de schuld van niet te begrijpen geweld en doorslaand machtsmisbruik, dat dat kan altijd en overal, dat mensen, dat jij, dat jij tot jezelf komt en dat je opstaat om weer mens te worden, om de liefde te ontvangen die jij zo broodnodig hebt.

En dan geloof je eigen oren toch niet als je dan over jezelf hoort zeggen: zij/hij was dood, maar is levend geworden, zij/hij was verloren, maar is gevonden.

Godzijdank. Amen.